

## KRONIKA

AGNIESZKA KIJAK\* | UNIWERSYTET PRZYRODNICZO-HUMANISTYCZNY W SIEDLCACH

### Sprawozdanie z 6. Nazewniczej Konferencji Naukowej *Zwinięte fabuły miast*

doi: <https://doi.org/10.31286/JP.00473>

W dniach 28–30 listopada 2022 roku odbyła się Nazewnicza Konferencja Naukowa poświęcona problematyce toponimii miejskiej. Tego typu wydarzenie zorganizowane zostało już po raz szósty, a w tym roku zaplanowano je na kanwie stwierdzenia Władimira Toporowa z książki *Miasto i mit*, że nazwa to zwinięta fabuła.

Wśród organizatorów konferencji znalazły się takie gremia i instytucje, jak: Zespół Nazewnictwa Miejskiego (m.st. Warszawy), Biuro Kultury Urzędu m.st. Warszawy, Muzeum Warszawy, Centrum Badań nad Kulturą Warszawy Uniwersytetu Warszawskiego, Instytut Języka Polskiego Uniwersytetu Warszawskiego, Polskie Towarzystwo Onomastyczne oraz Warszawskie Obserwatorium Kultury. Zespół programowy tworzyli: Agata Hącia, Artur Józwiak, Simona Kowalewska, Mikołaj Madurowicz, Grzegorz Piątek, Aneta Subda-Kamola, Katarzyna Wagner, Paweł E. Weszpiński, Wojciech Włoskowicz. Patronat nad wydarzeniem objęli Zbigniew Greń – Dziekan Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, Maciej Jędrusik – Dziekan Wydziału Geografii i Studiów Regionalnych Uniwersytetu Warszawskiego, Łukasz Niesiołowski-Spano – Dziekan Wydziału Historii Uniwersytetu Warszawskiego.

Szósta edycja tego spotkania naukowego, podobnie jak poprzednie, została poświęcona problematyce toponimii miejskiej. Dyskusje konferencyjne uwzględniały różne perspektywy, m.in.: geograficzną, językoznawczą, literaturoznawczą, historyczną, socjologiczną, planistyczną. W konferencji wzięli udział zarówno teoretycy, jak i praktycy, naukowcy, samorządowcy, a także zarządcy miasta. Wiele wydarzeń było otwartych również dla mieszkańców, dzięki czemu mogli oni wyrazić swoje opinie i emocje, a te ostatnie w wypadku nazw miejskich bywają ogromne. W związku z tym nie ustalono wąskiego zakresu tematycznego konferencji, lecz zaproponowano dyskusję nad wystąpieniami odzwierciedlającymi rzeczywistość prowadzone badania. Wśród wygłoszonych referatów zaś wyklarował się podział na te dotyczące nazw widzianych oczami regulatorów, mieszkańców oraz badaczy.

Konferencję otwarła Karolina Ziębińska-Lewandowska – dyrektor Muzeum Warszawy, w którym odbywały się obrady. Następnie głos zabrał Paweł Weszpiński – członek Zespołu Nazewnictwa Miejskiego, który powitał patronów wydarzenia. W ich imieniu do zebranych zwrócili się: Katarzyna Dróżdż-Łuszczak – prodziekan Wydziału Polonistyki UW oraz

\* agnieszka.kijak@uph.edu.pl; ORCID: 0000-0002-4547-3798

Maria Korotaj-Kokoszczynska – prodziekan Wydziału Geografii i Studiów Regionalnych UW. Następnie powitano współorganizatorów. Głos zabrali ich reprezentanci: Aneta Konieczna – dyrektor Biura Geodezji i Katastru Urzędu m.st. Warszawy, Artur Józwick – dyrektor Biura Kultury oraz Elżbieta Wichrowska – dyrektor Centrum Badań nad Kulturą Warszawy UW.

Wykład wprowadzający do tematu trzydniowych obrad wygłosił M. Madurowicz (UW). Po nim odbyły się trzy sesje tematyczne. Pierwsza dotyczyła lokalnych nazw i odnosiła się do obiektów pod względem geograficznym najbliższych miejscu, w którym odbywała się konferencja, czyli z warszawskiej Pragi. Trzej referenci: Krzysztof Zwierz (Muzeum Warszawy), Michał Słomski (Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla Polskiej Akademii Nauk) oraz Jarosław Suproniuk (IH PAN), przedstawili przede wszystkim historyczne ujęcie tych onimów, koncentrując się na ich funkcjonowaniu w okresie od XVII do XIX wieku.

Druga sesja pierwszego dnia obrad poświęcona została kobietom w nazwach polskich miast. Justyna Walkowiak oraz Małgorzata Rutkiewicz-Hanczewska (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) przedstawiły referat dotyczący równowagi płci w placeonimach. Zbliżone zagadnienie zostało omówione przez Krzysztofa Górnego (UW), który zaprezentował wyniki badań pochodzące z 10 polskich miast – na ich podstawie stwierdzono, że we wszystkich tych miejscowościach krajobraz nazewniczy jest zdominowany przez nazwy męskie. Niejako przeciwwagę dla tego wystąpienia stanowił referat Beaty Michalec (Akademia Finansów i Biznesu Vistula, Muzeum Niepodległości, Komisja ds. Nazewnictwa Miejskiego Rady m.st. Warszawy), która wykazała, że w nazwach miejskich upamiętnia się także kobiety. Nazwom patronimicznym poświęcone było także wystąpienie Sary Słyś (UW).

Podczas trzeciej sesji pierwszego dnia obrad tematem były nazwy zagraniczne. Bożena Karwowska (University of British Columbia, Kanada) przedstawiła toponimie wielokulturowej konglomeracji miejskiej na przykładzie kanadyjskiego miasta Vancouver. Agata Michnowska (UAM) zaprezentowała najważniejsze modele nazewnicze spotykane w nazwach ulic stolicy Islandii – Reykjavíku oraz wskazała elementy kultury nordyckiej, które można w nich znaleźć. Dominik Różewicz (UW) na przykładzie Rotterdamu przybliżył zagadnienie wpływu mniejszości etnicznych na nazwy miejskie. Pau Szczap (UW) przedstawił problematykę nazewnictwa miejskiego Ułan Batoru.

Pierwszy dzień obrad zakończyła debata otwarta dla publiczności zatytułowana: *Kto nazywa miejsca w mieście i na jego mapach?* W panelu dyskusyjnym, w którym udział wzięli przedstawiciele urzędów oraz Google Maps, omawiano różnice w nazwach na mapach urzędowych, komercyjnych i społecznościowych oraz źródła nazw, a także proces ich porządkowania.

Drugiego dnia obradowano w kolejnych sesjach. W pierwszej z nich dyskusji poddano nazwy miejskie Warszawy, Krakowa oraz wybranych miast Dolnego Śląska. Dwa pierwsze wystąpienia dotyczyły stolicy. Monika Jabłońska (UW) dokonała analizy nazw dawnych oraz istniejących współcześnie rzek Warszawy. Mikołaj Krupa (Akademia Sztuk Pięknych w Warszawie) odtworzył historię przedwojennych nazw na przykładzie Sadyby. Tematem wystąpienia Julii Dudy (Uniwersytet Jagielloński) były motywacje dawnych toponimów krakowskich. Prelegentka przedstawiła wyniki przeprowadzonych przez nią badań dotyczących stopnia zrozumienia motywacji nazw miejskich Krakowa przez jego mieszkańców. Sekcję

zakończył referat Michała Hawry (Uniwersytet Wrocławski) prezentujący ilościową analizę występowania lokalnych nazw w wybranych miastach województwa dolnośląskiego.

Po przerwie rozpoczęła się otwarta dla publiczności samorządowo-ekspertcka dyskusja panelowa, która dotyczyła powstawania, funkcjonowania, użytkowania i ochrony nazw miejskich. Wzięli w niej udział reprezentanci samorządów i zespołów nazewnictwa.

Po panelu dyskusyjnym obrady odbywały się równoległe z podziałem na sekcje. Pierwsza z nich miała charakter dwudzielny. Część pierwsza obejmowała referaty poświęcone miastom ukraińskim. Tomasz Michalski (Uniwersytet Gdański) oraz Oleksandr Radchenko (National Aviation University, Ukraina) przygotowali wystąpienie dotyczące historii Charkowa, pokazujące realne przemianowywanie toponimicznych obiektów o komunistycznym rodowodzie. W drugim referacie Jan Szczepański (UW) na przykładzie Lwowa przedstawił tendencję miast Europy Środkowo-Wschodniej do upamiętniania osób i wydarzeń najnowszych wojen.

Druga część dwudzielnej sekcji obejmowała prelekcje na temat nazw literackich. Igor Piotrowski (UW) przybliżył założenia programu warszawskich dzielnic poetów. Aleksandra Korpysz-Wiśniewska (UW) odsłoniła związki nazw warszawskich ulic z literaturą, pokazując nazwy literackie występujące w mieście, a następnie nazwy warszawskich ulic odnotowane w literaturze. Ostatnim referatem związanym z literaturą było wystąpienie Aleksandry Wójtowicz (Instytut Badań Literackich PAN), która omówiła literackie nazwy ulic na przykładzie wybranej dzielnicy Lublina.

Równoległe obradowano w sesji poświęconej nazwom powstałym pod wpływem niemieckim. Anna Weronika Brzezińska oraz Małgorzata Fabiszak (UAM) w swoim referacie na temat polityki nazewniczej i udziału społeczeństwa w procesie nadawania nazw przedstawiły wyniki badań przeprowadzonych w Poznaniu, Słubicach oraz Zbąszyniu. Wystąpienie Aleksandry Seń (UWr) dotyczyło ponemieckich inskrypcji w przestrzeni Wrocławia i Torunia. Prelegentka wskazała to zjawisko jako przyczynę powstawania inicjatyw mających na celu renowację obiektów zawierających te inskrypcje i w konsekwencji prowadzących do polonizacji oraz usunięcia śladów obcego państwa. Tematykę zmian nazewniczych i „wymazywania” nazw kojarzących się z kulturą niemiecką i nazizmem w swoim referacie podjęła również Marta Szczepańska (UW). Na zakończenie tej sesji wysłuchano prelekcji na temat ewolucji nazwy miejskiej na przykładzie Gorzowa Wielkopolskiego, którą wygłosiła Agnieszka Dębska (Miejski Konserwator Zabytków – Urząd Miasta Gorzowa Wielkopolskiego).

Po przerwie obiadowej obradowano w dwóch ostatnich sekcjach tego dnia. W pierwszej przedstawiono trzy referaty. Dwa z nich dotyczyły wybranych miast. Klaudia Abucewicz oraz Alicja Dziecioł (UW) przedstawiły wnioski z przeprowadzonej przez nie analizy nazw ulic w Radości. Omówiły to zagadnienie, opierając się na współczesnych danych, a także pokazały zmiany nazewnicze, które zaszły w tym mieście. W toku analizy stwierdziły, że w Radości występują zarówno nazwy ulic mające odniesienie realnoznaczeniowe, jak i takie, które nie mają motywacji semantycznych. Karolina Dąbrowska (UW) w swoim wystąpieniu również przedstawiła analizę semantyczną nazw ulic. Obszar jej badań stanowił podwarszawski Radzymin. Prelegentka zwróciła uwagę na różnorodność nazw ulic, które jednak można pogrupować w zbiory tematyczne. Sekcję zakończył referat Anny Szczęsny (UW), która

przedstawiła nazewnictwo miejskie jako problem tłumaczeniowy. Omówiła to zagadnienie, rozważając potencjalną unifikację technik tłumaczeniowych w odniesieniu do konkretnych typów nazewnictwa z uwzględnieniem kontekstu, odbiorcy i celu komunikacji międzyjęzykowej.

W trakcie drugiej poobiedniej sekcji również wysłuchano trzech referatów. W pierwszym Robert Faracik (Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie), dokonując analizy różnorodnych nazw związanych z wydobywaniem soli i handlem nią, ukazał dziedzictwo salinarne jako element urbanonimii. W drugim wystąpieniu – dotyczącym fenomenu nazwy – Jeremi Królikowski (Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie) rozważał to zagadnienie, nawiązując do tematu całej konferencji i stawiając pytania, pozostające bez jednoznacznej odpowiedzi: czy nazwa to tylko zwinięta fabuła oraz jaka jest relacja między słowem a faktami związanymi z przeszłością, teraźniejszością i przyszłością danego miejsca czy też obiektu, do którego się odnosi. Sekcję zakończyła prelekcja Tomasza Leszkowicza (portal Histmag.org, Wojskowe Centrum Edukacji Obywatelskiej im. płk. dypl. Mariana Porwita) o tendencjach nazewniczych zakorzenionych w pamięci o II wojnie światowej na przykładzie Warszawy.

Po zakończeniu obrad w sekcjach odbyła się druga tego dnia otwarta debata zatytułowana *Sprawiedliwość nazewnicza*. W jej trakcie przedstawiciele Wydziału Historycznego UW, pracownicy Muzeum Warszawy oraz członkowie Zespołu Nazewnictwa Miejskiego w Warszawie dyskutowali nad kwestią reprezentacji różnych grup społecznych (np.: duchowni, kobiety, artyści, wojskowi, naukowcy, ludzie różnych zawodów) w nazwach, a także o ich tworzeniu. Drugi dzień konferencji zakończył się nazewniczą wycieczką jelczem 043 po warszawskich ulicach.

Ostatniego dnia zaplanowano cztery sesje obrad. W pierwszej uczestnicy wysłuchali trzech referatów, których tematyka związana była z historycznymi nazwami Warszawy. Jako pierwsza wystąpiła Elżbieta Wierzbicka-Piotrowska (UW), która przedstawiła problem zanikania nazw spowodowany zanikaniem ich desygnatów lub odwrotnie: zanikania desygnatów nazw w wypadku, kiedy same nazwy nadal żyją, zmieniając tylko swoje odniesienie. Prelegentka swoje rozważania oparła na pracy Henryka Friedricha, pozwalającej jej zobrazować to zjawisko. Drugi referat wygłosiła Monika Kresa (UW), która omówiła wybrane nazwy dzielnic Warszawy – Wawra, ukazując przy tym, jak zmiany rzeczywistości historycznej wpłynęły na kształt współczesnej wawerskiej urbanonimii. Na zakończenie pierwszej sesji wysłuchano referatu Agnieszki Witkowskiej-Krych (UW) o nazwach własnych getta warszawskiego powstałych w reakcji na okupacyjną rzeczywistość. Prelegentka przedstawiła wybrane najciekawsze, a także najmniej znane nazwy, uwzględniając kontekst ich powstania.

Po pierwszej przerwie zaplanowano sesję, której temat stanowiły nazwy obiektów związanych z komunikacją miejską. W tej części wygłoszono cztery referaty. Pierwszy dotyczył nazw przystanków komunikacji miejskiej. Agnieszka Kijak (Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach) przedstawiła to zagadnienie na przykładzie Lublina i Poznania. Omówiła historyczne zmiany nazw i najważniejsze problemy z zakresu nazw tego typu. Zaprezentowała również wyniki badań pokazujące funkcjonalność nazw przystanków w opinii mieszkańców. Drugi referat został odtworzony z wcześniej przesłanego nagrania wystąpienia Henryka Duszyńskiego-Karabasza (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy). Prelegent na

wybranych przykładach z całego kraju przybliżył główne typy nazewnicze stacji rowerowych, w tym podobieństwa i różnice w stosunku do innych nazw miejskich. W kolejnym wystąpieniu Wiktor Uhlig (UW) analizował ojkonimy usytuowane w okolicy ulicy Górczewskiej w Warszawie, zwracając szczególną uwagę na nieścisłości nazewnicze oraz funkcję performatywną poszczególnych nazw. Na zakończenie tej sesji wysłuchano referatu Mateusza Wolnego (UW) o nazwach stacji warszawskiego metra. Prelegent przedstawił tendencje nazewnicze związane z nazywaniem stacji stołecznego metra, społeczne oddziaływania tych wyborów, a także ich społeczny odbiór.

Trzecia sesja ostatniego dnia obrad poświęcona została nazwom nieoficjalnym oraz chretonimom. W jej trakcie wysłuchano trzech referatów dotyczących nazw występujących w różnych miastach. Prelekcja wygłoszona przez Beatę Afeltowicz (Uniwersytet Szczeciński) odnosiła się do współczesnych tendencji urbanonimicznych Szczecina ukazanych na przykładzie nazw restauracji istniejących w latach 2020–2022. W drugim referacie Anna Ginter (Uniwersytet Łódzki) zaprezentowała rezultaty badań i obserwacji z zakresu nieoficjalnych nazw służących do opisu przestrzeni miejskiej w Łodzi. Swoje spostrzeżenia oparła na prasowym materiale badawczym wyekscerpowanym z darmowej gazety „Łódź.pl”, ukazującej się od 2021 roku. Na zakończenie wystąpiła Karolina Czerkas (UW), której temat referatu nawiązywał do wcześniejszej prelekcji M. Kresy o nazwach Wawra i dotyczył mikrotoponimów określających wawerskie wzniesienia.

Ostatnia sesja została podzielona na dwie części. Pierwsza z nich, podobnie jak jedna z wcześniejszych, dotyczyła tematyki kobiet w nazwach. Ponownie debatowano zatem nad niesprawiedliwością społeczną pod względem nierówności płci w nazwach. Maryna Tomaszewska (ASP w Warszawie) w swoim referacie podkreślała, że dominująca cywilizacja patriarchalna powoduje niesłuszne wykluczenie z domeny publicznej ważnych postaci płci żeńskiej. Helena Nitkiewicz (UW) przedstawiła statystyki nazewnicze oraz kroniki działań społecznych i politycznych ostatnich lat nakierowanych na osiągnięcie sprawiedliwości nazewniczej w zakresie płci.

Na zakończenie konferencji wystąpił Mariusz Rutkowski (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie), który omówił współczesne upamiętniające nazwy przestrzeni miejskiej, czyli nazwy nadane w celu utrwalenia konkretnych faktów w pamięci zbiorowej. Po prelekcji odbyła się dyskusja generalna, a po obradach – wycieczka jelczem 043 po warszawskich ulicach, w której udział wzięli zwycięzcy quizu nazewniczego dotyczącego warszawskich nazw ulic, rozgrywanego online i będącego wydarzeniem towarzyszącym konferencji.

W konferencji wzięło udział kilkudziesięciu uczestników. Każdego dnia także kilkaset osób śledziło obrady online, ponieważ konferencja była transmitowana w Internecie na kanale YouTube Muzeum Warszawy (28, 29 i 30 listopada) oraz na kanale YouTube Wydziału Geografii i Studiów Regionalnych UW (29 listopada – sesje równoległe). Wielowątkowe dyskusje o nazwach odbywające się w jej ramach można uznać za tak ważne i niezbywalne jak same nazwy miejskie. Sama tematyka tego typu nazw jest zaś tak obszerna, że spodziewana jest organizacja kolejnej edycji, która przypuszczalnie cieszyć się będzie równie dużym zainteresowaniem.